

*Дутка В. В.,**кандидат юридичних наук,**суддя**Господарського суду Чернівецької області*

МИРОВА УГОДА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Анотація. Попередній Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачав мирову угоду як судову процедуру у справі про банкрутство. Кодекс України з процедур банкрутства, який почав діяти з 21 жовтня 2019 року, виключив мирову угоду з переліку судових процедур у справі про банкрутство. 15 квітня 2023 року набули чинності зміни до Кодексу України з процедур банкрутства, якими кодекс було доповнено новою підставою для закриття провадження у справі про банкрутство – укладення мирової угоди між боржником та кредиторами відповідно до статті 192 Господарського процесуального кодексу України.

Метою статті є з'ясування особливостей укладення мирової угоди у справі про банкрутство, аналіз актуальної судової практики у цій сфері та виявлення проблемних аспектів, що виникають з даного приводу.

Проаналізовано судову практику у питанні можливості на сучасному етапі визнання недійсною та розірвання мирової угоди, укладеної за часів дії Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Наголошено, що навіть якщо мирова угода була укладена у справі про банкрутство до набрання чинності Кодексом України з процедур банкрутства, то визнавати її недійсною тепер уже не можна, оскільки попередній Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» втратив чинність.

За результатами проведеного дослідження автор доходить висновку, що мирова угода, можливість укладення якої на сьогоднішній день передбачена у Кодексі України з процедур банкрутства, – це по суті та сама мирова угода у господарському процесі, але яка укладається з урахуванням специфіки справ про банкрутство. Для затвердження мирової угоди першочергово має бути досягнуто згоди між сторонами у матеріальних правовідносинах, а затвердження судом такої угоди – це вже прояв процесуально-правових відносин. Укладення мирової угоди у справі про банкрутство дозволяє знайти компроміс між інтересами боржника та кредиторів у справі про банкрутство та запобігти ліквідації боржника як учасника господарського життя. Запропоновано класифікацію мирових угод у господарському судочинстві доповнити ще одним критерієм – залежно від виду провадження: а) у позовному провадженні; б) у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, господарський суд, мирова угода, судова процедура, господарський процес, господарське судочинство.

Постановка проблеми. Відкриття провадження у справі про банкрутство часто стає тим моментом, з якого починається «зворотній відлік» часу функціонування боржника – юридич-

ної особи. Адже шанси на успішне застосування до неплатоспроможного суб'єкта процедури санації, як правило, невеликі, а більшість справ про банкрутство завершуються ліквідацією. Разом з тим, попередній Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство) передбачав ще одну відновлювальну судову процедуру у даній категорії справ – мирову угоду. При цьому мирова угода у Законі про банкрутство розглядалася саме як судова процедура у справі про банкрутство, і мала самостійне правове регулювання, відмінне від мирової угоди у господарському процесі. Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ), який прийшов на зміну Закону про банкрутство, виключив мирову угоду з переліку судових процедур у справі про банкрутство. Перший час на практиці іноді сторони справ про банкрутство уклали мирову угоду, але за правилами Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), проте можливість укладення такої угоди не була прямо закріплена у КУзПБ. 15 квітня 2023 року набули чинності зміни до КУзПБ, якими кодекс було доповнено новою підставою для закриття провадження у справі про банкрутство – укладення мирової угоди між боржником та кредиторами відповідно до статті 192 ГПК України. Враховуючи це, актуальним видається дослідження особливостей укладення мирової угоди у справі про банкрутство у контексті актуального законодавства та судової практики.

Стан дослідження. Питання теорії та практики застосування до неплатоспроможних фізичних та юридичних осіб процедур банкрутства досліджували такі науковці, як: О. Белянич, О. Бірюков, А. Бутирський, І. Бутирська, І. Вечірко, Л. Грабован, М. Гурін, В. Джуно, С. Жуков, Ю. Кабенко, Я. Левшино, Л. Ніколенко, Б. Поляков, Р. Поляков, П. Пригуза, В. Радзивілюк та інші. Проте малодослідженим залишається питання особливостей та проблемних аспектів укладення мирової угоди у справі про банкрутство.

Тому **метою даної статті** є з'ясування особливостей укладення мирової угоди у справі про банкрутство, аналіз актуальної судової практики у цій сфері та виявлення проблемних аспектів, що виникають з даного приводу.

Вклад основного матеріалу. На сучасному етапі п. 11 ч. 1 ст. 90 КУзПБ передбачає укладення мирової угоди між боржником та кредиторами відповідно до ст. 192 ГПК України як одну із підстав закриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність). Ще одна згадка про мирову угоду міститься у п. 5 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ: «Установити, що протягом п'яти років з дня введення в дію цього Кодексу заборгованість фізичної особи, що виникла до дня введення в дію цього Кодексу, за кредитом в іноземній валюті, який забезпечений іпотекою квартири або житлового

будинку, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника, реструктуризується за процедурою неплатоспроможності фізичної особи згідно з планом реструктуризації або з *мировою угодою* (виділено автором) з урахуванням особливостей, встановлених цим пунктом» [1].

Проведення у справах про банкрутство прийнято у науці господарського права та процесу вважати самостійним, особливим видом провадження у господарському судочинстві, оскільки, на відміну від справ позовного і наказного провадження, у справі про банкрутство господарський суд не просто є незалежним арбітром і «стороннім спостерігачем» у змагальному процесі, а й часто сам може із власної ініціативи приймати важливі для справи рішення [2, с. 30]. Разом з тим, якщо проаналізувати сучасне правове регулювання мирової угоди у процедурі банкрутства, то виходить, що та мирова угода, можливість укладення якої на сьогоднішній день передбачена у КУзПБ, – це по суті та сама мирова угода у господарському процесі, але яка укладається з урахуванням специфіки справ про банкрутство. Тобто у частині правового регулювання укладення мирової угоди у справі про банкрутство тут досить складно говорити про суттєві відмінності у порівнянні з ГПК України.

Звернемось, перш за все, до визначення поняття мирової угоди у господарському судочинстві. П. Попков пропонує визначення поняття мирової угоди як двохстороннього або багатостороннього господарсько-процесуального договору, який укладений між сторонами господарського процесу та затверджений суддею/суддями господарського суду, Верховного Суду з метою припинення господарського спору та закриття провадження у справі [3, с. 120]. За визначенням А. Згами, мирова угода є матеріально-правовим способом захисту суб'єктивного права, у якій поєднуються матеріально-правові угоди і спеціально встановлені законом процесуальні дії, та характеризується такими ознаками: метою укладення мирової угоди є врегулювання спору між сторонами на основі взаємних компромісів; суб'єктами мирової угоди – сторони самого спору; предметом – коло прав і обов'язків сторін спору; мирова угода укладається в межах предмета спору, не порушує прав та законних інтересів інших осіб [4, с. 112].

Мирова угода не є інститутом чисто господарського процесу, адже можливість укладення мирових угод передбачена і в адміністративному, і в цивільному процесі. У цілому, інститут мирової угоди має на меті водночас і врегулювання конфлікту між сторонами, і збереження між ними нормальних стосунків. А надання мировій угоді сили виконавчого документа забезпечує державний примус у тих випадках, коли якась із сторін ухиляється від виконання мирової угоди. Таким чином забезпечується захист прав та інтересів осіб, що звернулися до суду. Адже суд здійснює захист усіх суб'єктів права, а юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі [5, с. 253]. А що стосується судів господарських, то вони, як відомо, є спеціалізованими судами у судовій системі України, тобто органом судової влади, що має власну підсистему і розглядає визначені законом спори з особливим суб'єктивним чи об'єктивним складом в особливому процесуальному порядку [6, с. 10]. Хоча мирова угода і є міжгалузевим правовим інститутом, але специфіка справ, що розглядаються господарськими судами обумовлює особливо важливе значення позасудових способів врегулювання таких спорів, адже

у господарських правовідносинах часто дуже важливо зберегти договірні відносини між учасниками конфлікту. Цьому якраз і сприяє укладення мирової угоди.

На думку Т. Гордієнко, мирова угода є документом комплексної правової природи – це матеріально-правовий договір, укладення якого призводить до процесуально-правових наслідків. Вказані складові елементи слід розглядати як окремо, так і в сукупності [7, с. 95]. Дійсно, для затвердження мирової угоди першочергово має бути досягнуто згоди між сторонами у матеріальних правовідносинах, а затвердження судом такої угоди – це вже прояв процесуально-правових відносин.

Дещо дискусійним у науковій літературі можна назвати питання щодо того, чи сприяє мирова угода у справі про банкрутство вирішенню спору про право. Так, на думку А. Бутирського, інститут банкрутства має на меті, перш за все, вирішення господарського спору, який виник між кредитором (кредиторами) та боржником [8, с. 24]. Р. Поляков же зазначає, що мирова угода у справі про банкрутство має певну специфіку. Справа в тому, що в межах справи про банкрутство відсутній спір, адже борг боржника не викликає жодних заперечень, єдине питання, яке має бути вирішено – це задоволення майнових вимог кредиторів. Тому, на думку науковця, неможливо говорити про вирішення якогось спору шляхом укладення мирової угоди в процедурі банкрутства, оскільки неможливо вирішити те, чого не існує [9, с. 69]. Кожна з наведених думок заслуговує на увагу, проте більш вірогідною видається позиція щодо того, що між боржником та кредиторами у справі про банкрутство спір все-таки існує, а, отже, мирова угода у такій справі сприяє його вирішенню.

На думку О. Зуєвої, укладення мирової угоди в жодному разі не означає, що боржник став платоспроможним. Навіть прощення боргів не зможе призвести до його фінансового оздоровлення [10, с. 142]. Проте укладення мирової угоди дозволяє знайти хоча б якийсь компроміс між інтересами боржника та кредиторів у справі про банкрутство, і запобігти ліквідації боржника як учасника господарського життя.

Що стосується видів мирової угоди у господарському судочинстві у цілому, то П. Попков пропонує розрізняти види мирової угоди в господарському судочинстві за такими характеристиками, як: 1) форма мирової угоди: а) письмова; б) усна, електронна; в) спрощена; 2) момент і місце укладання: а) поза-судова; б) судова; 3) стадія судового процесу: а) мирова угода в процесі розгляду справи судом; б) мирова угода в процесі виконання [11, с. 85].

Наведена класифікація може бути доповнена ще одним критерієм – залежно від виду провадження: а) у позовному провадженні; б) у справі про банкрутство (неплатоспроможність). І хоча у справах про банкрутство на сьогоднішній день КУзПБ не передбачає багато особливостей правового регулювання мирової угоди, проте на практиці часто виникають проблеми, які стосуються мирових угод, що були укладені ще за часів дії Закону про банкрутство (наприклад, щодо можливості визнання недійсною та розірвання мирової угоди, укладеної ще за часів дії Закону про банкрутство на сучасному етапі).

Так, покажемо наступний приклад із судової практики. Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 05 липня 2017 року у справі про банкрутство затверджено мирову угоду, укладену між сторонами 23 травня 2017 року. Припинено провадження у справі, припинено дію мораторію

на задоволення вимог кредиторів. 03 жовтня 2023 року від ініціуючого кредитора надійшла заява про визнання недійсною мирової угоди від 23 травня 2017 року, в якій кредитор просив суд визнати недійсною мирову угоду та поновити провадження у справі про банкрутство щодо боржника. У вказаній заяві кредитор посилався на ст. 39 Закону про банкрутство (в редакції №784-XIV від 30 червня 1999 року), яка визначала недійсність мирової угоди або її розірвання та наслідки невиконання мирової угоди. Так, відповідно до ст. 36 вказаного Закону за заявою будь-кого із кредиторів мирова угода може бути визнана арбітражним судом недійсною, якщо: боржником подані недостовірні відомості про своє майно в бухгалтерському балансі або в інших документах, що свідчать про фінансове та майнове становище боржника (банкрута); виконання мирової угоди призведе боржника до банкрутства; існують інші підстави для визнання угоди недійсною, передбачені цивільним законодавством України.

Суд, розглядаючи питання про недійсність мирової угоди, вказав, що відповідно до пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ, з дня введення в дію цього Кодексу визнано таким, що втратив чинність, зокрема, Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Таким чином, у суду відсутні підстави для застосування процедури визнання мирової угоди недійсною, яка була встановлена Законом про банкрутство та який відповідно до пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень КУЗПБ втратив чинність [12].

Таким чином, навіть якщо мирова угода була укладена у справі про банкрутство до набрання чинності КУЗПБ, то визнавати її недійсною тепер уже не можна, оскільки попередній Закон про банкрутство втратив чинність.

Аналіз судової практики укладення мирових угод свідчить про те, що це часто може бути дуже вигідним для боржника і дозволяє з найменшими втратами погасити вимоги кредиторів та розпочати фінансове життя з «чистого аркушу». Наприклад, у провадженні Господарського суду Одеської області знаходилася справа за заявою фізичної особи про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність та затвердження плану реструктуризації боргів боржника в порядку ч. 5 Прикінцевих та Перехідних положень КУЗПБ. Ухвалою суду від 10 серпня 2023 року у справі затверджено мирову угоду, провадження закрито. На момент укладання мирової угоди загальна сума заборгованості боржника перед єдиним забезпеченим кредитором складала 36 802,10 доларів США, що дорівнювало 969 205,38 грн. Сторони погодили, що боржник зобов'язується погасити заборгованість перед кредитором частково, а саме – у розмірі, що становить еквівалент 4500,00 доларів США шляхом вчинення наступних дій. Боржник надає згоду на реалізацію належної йому на праві суспільної приватної власності подружжя частки квартири. Кредитор, як іпотекодержатель за договором іпотеки, надає згоду боржнику на реалізацію заставного майна і не заперечує проти зняття будь-яких обтяжень щодо майна. Реалізація майна проводиться боржником в строк, що не перевищує два місяці з дня затвердження мирової угоди Господарським судом Одеської області та який може бути продовжений за письмовою згодою кредитора. Боржник зобов'язаний повідомити кредитора не пізніше ніж за три дні про дату продажу майна та місце державної реєстрації договору купівлі-продажу. Боржник зобов'язаний негайно в день продажу

майна погасити заборгованість перед кредитором у розмірі, що становить еквівалент 4500,00 доларів США, а кредитор – надати боржнику документи, що підтверджують факт погашення заборгованості [13].

Висновки. Таким чином, мирова угода, можливість укладення якої на сьогоднішній день передбачена у КУЗПБ, – це по суті та сама мирова угода у господарському процесі, але яка укладається з урахуванням специфіки справ про банкрутство. Тобто у частині сучасного правового регулювання укладення мирової угоди у справі про банкрутство не доводиться говорити про суттєві відмінності у порівнянні з ГПК України. Для затвердження мирової угоди першочергово має бути досягнуто згоду між сторонами у матеріальних правовідносинах, а затвердження судом такої угоди – це вже прояв процесуально-правових відносин. Укладення мирової угоди у справі про банкрутство дозволяє знайти компроміс між інтересами боржника та кредиторів у справі про банкрутство та запобігти ліквідації боржника як учасника господарського життя. Запропоновано класифікацію мирових угод у господарському судочинстві доповнити ще одним критерієм – залежно від виду провадження: а) у позовному провадженні; б) у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

Література:

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
2. Бутирська І. Провадження у справах про банкрутство як особливий вид провадження у господарському судочинстві. *Право України*. 2021. № 4. С. 23–32.
3. Попков П. О. Визначення мирової угоди в господарському судочинстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 119–121.
4. Згама А. О. Деякі аспекти укладення мирової угоди у господарському процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2013. № 5. С. 110–113.
5. Бутирський А. А. До проблемних питань визначення підвідомчості справ адміністративним судам. *Держава і право*. 2009. Вип. 45. С. 253–257.
6. Бутирський А. А. Реалізація принципу спеціалізації в судовій системі України. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 6. С. 195–200.
7. Гордієнко Т. О. Мирова угода в господарському процесі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 94–97. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/515731.pdf> (дата звернення: 20.12.2023).
8. Бутирський А. А. Значення інституту банкрутства для економічних відносин в Україні. *Матеріали круглого столу «Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова»* (8 лютого 2019 р., м. Київ). 2019. С. 23–27.
9. Поляков Р. Мирова угода в господарському процесі: правова природа та співвідношення різновидів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 66–71.
10. Зуєва О. А. Мирова угода в процедурі банкрутства. *Науково-інформаційний вісник Право*. 2016. № 1. С. 139–145.
11. Попков П. О. Види мирових угод у господарському судочинстві. *Право і суспільство*. 2019. № 2. Ч. 2. С. 83–86.
12. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області від 09 жовтня 2023 року у справі № 24/5005/9644/2011. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114064470> (дата звернення: 20.12.2023).

13. Ухвала Господарського суду Одеської області від 10 серпня 2023 року у справі № 916/255/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112784286> (дата звернення: 20.12.2023).

Dutka V. The settlement agreement in a bankruptcy case

Summary. The previous Law of Ukraine “On restoring the debtor’s solvency or declaring him bankrupt” provided for a settlement agreement as a judicial procedure in a bankruptcy case. The Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, which came into effect on October 21, 2019, excluded the settlement agreement from the list of court procedures in the case of bankruptcy. On April 15, 2023, amendments to the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures entered into force, with which the Code was supplemented with a new basis for closing bankruptcy proceedings – the conclusion of an amicable agreement between the debtor and creditors in accordance with Article 192 of the Commercial Code of Ukraine.

The purpose of the article is to find out the specifics of concluding a settlement agreement in a bankruptcy case, to analyze current judicial practice in this matter and to identify problematic aspects arising in this area.

Judicial practice on the issue of the possibility at the current stage of invalidating and terminating the settlement agreement concluded during the period of the Law of Ukraine “On restoring the debtor’s solvency or declaring him bankrupt”

has been analyzed. It is emphasized that even if the settlement agreement was concluded in a bankruptcy case before the entry into force of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, it can no longer be recognized as invalid, since the previous Law of Ukraine “On restoring the debtor’s solvency or declaring him bankrupt” has expired.

Based on the results of the research, the author comes to the conclusion that the settlement agreement, the possibility of concluding which is currently provided for in the Code of Ukraine on bankruptcy procedures, is essentially the same settlement agreement in the economic process, but which is concluded taking into account the specifics of bankruptcy cases. In order to approve a settlement agreement, first of all, an agreement between the parties in material legal relations must be reached, and the approval of such an agreement by the court is already a manifestation of procedural and legal relations. The conclusion of a settlement agreement in the bankruptcy case allows to find a compromise between the interests of the debtor and the creditors in the bankruptcy case and to prevent the liquidation of the debtor as a participant in economic life. It is proposed to add one more criterion to the classification of settlement agreements in commercial litigation – depending on the type of proceedings: a) in legal proceedings; b) in a bankruptcy (insolvency) case.

Key words: bankruptcy, insolvency, economic court, settlement agreement, court procedure, economic process, economic litigation.